

**ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์
ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น***
**An Analytical Study of the Development of the Wisdom by
Way of Buddhist Ethics of the Meditation Centers in
KhonKaen Province**

จักรพรรณ วงศ์พวงวัน¹ และสุเวส อันตรีวรกุล²

Chakkapan Wongpornpavan and Suwet Antreeworakul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Kasem Bundit University, Thailand

E-mail: chakkapan152512@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวความคิดการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ จะต้องปฏิบัติให้ไปตามกระบวนการของหลักไตรสิกขาเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต โดยเริ่มจากหลักศีลสิกขาหรือกระบวนการระเบียบปฏิบัติ (วินัย) เพื่อให้เกิดวาจาชอบ การกระทำชอบ และการประกอบอาชีพชอบ เป็นแนวทางและกรอบที่กำกับการกระทำหรือการประกอบกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม จากนั้นก็ยกขึ้นสู่ระดับสมาธิสิกขาหรือกระบวนการฝึกอบรมจิต เพื่อให้จิตมีการพัฒนาความสำนึกให้เกิดความสมดุลระหว่างกายและจิต เป็นกระบวนการเกื้อหนุนให้สิ่งที่รับเข้ามาในชีวิตดำเนินไปด้วยประสิทธิภาพสูงสุด และกระบวนการสุดท้าย คือ ปัญญาสิกขาหรือกระบวนการทางความรู้เป็นวิธีการอบรมศึกษา เพื่อให้เกิดวิชาความรู้และปัญญา ซึ่งจะยังผลให้เกิดมีทัศนคติความเชื่อค่านิยมที่ถูกต้องมีความ

---

*ได้รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2561; ตอบรับตีพิมพ์: 3 สิงหาคม 2561

Received: February 12, 2018; Accepted: August 3, 2018

ดำริตริตรองที่ขอบถือได้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาขั้นสูงสุดที่สามารถควบคุมตนเองและสภาวะต่างๆ ที่กระทบเข้ามาสู่ชีวิตได้อย่างดีเยี่ยม

ผลการวิจัยพบว่า สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่นทั้ง 3 แห่ง ได้นำปัจจัยภายใน คือ หลักพุทธจริยศาสตร์ อันประกอบด้วย หลักไตรสิกขาที่เชื่อมโยงกับหลักอริยมรรค 8 นั่นคือ การที่ไตรสิกขา รับหลักการปฏิบัติจากอริยมรรคไปกระจายออกสู่วิถีปฏิบัติเพื่อฝึกฝนพัฒนาปัญญาอย่างสมดุล โดยแบ่งองค์รวมออกเป็น 3 หมวด คือ 1) หมวดแห่งศีล เป็นการพัฒนาด้านพฤติกรรม ประกอบด้วย องค์ธรรม คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาวายามะ 2) หมวดแห่งสมาธิ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ประกอบด้วย องค์ธรรม คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ และ 3) หมวดแห่งปัญญา เป็นการพัฒนาด้านปัญญา ประกอบด้วย องค์ธรรม คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ ในขณะเดียวกัน สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่งนี้ยังได้นำหลักสติปัฏฐาน 4 มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติควบคู่ไปกับหลักไตรสิกขาเพื่อให้ ผู้ปฏิบัติธรรมได้พิจารณาอารมณ์ของสติ อันได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม พิจารณาด้วยการรู้เท่าทันความคิดเพื่อให้เกิดการพัฒนาปัญญาในระดับเข้าถึงความจริงของชีวิต นอกจากนี้ สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง ยังได้นำปัจจัยภายนอก คือ หลักสัปปายะ 4 อันได้แก่ อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธัมมสัปปายะ มาเป็นกรอบในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้มีความเหมาะสม สะดวกสบาย และเป็นสิ่งสนับสนุนให้เอื้อต่อการพัฒนาปัจจัยภายในได้อย่างเต็มที่

ผลการพัฒนาปัญญาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง ได้ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางในการพัฒนาปัญญาทั้งพระภิกษุและประชาชนทั่วไป โดยเน้นให้พิจารณาทำความเข้าใจในเรื่องของกาย เวทนา จิต ธรรม ผลของการนำหลักสติปัฏฐาน 4 ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้รู้เท่าทันสภาวะของอารมณ์กับสิ่งภายนอกที่มากระทบจิตได้ดีขึ้น ทำให้รู้เข้าใจสภาวะของความเป็นจริงในชีวิตมากขึ้น การยึดติดแบบโลกๆ ทัวไปก็ลดน้อยลง ทำให้หันมาศึกษาเรียนรู้ตัวเองมากขึ้น ทำให้การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น ทำให้ไม่กระวนกระวายใจรู้เท่าทันสภาวะของจิตใจของตน โดยไม่ให้ตกเป็นทาสสิ่งที่ยั่ววนใจอันจะนำไปสู่ความเสื่อมในชีวิต ทำให้รู้ว่าสิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควร สิ่งไหนผิด สิ่งไหนถูก รู้จักหลีกเลี่ยงทางแห่งความเสื่อม และปฏิบัติตนให้อยู่แต่ในสิ่งที่ เป็นกุศลธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาปัญญา; พุทธจริยศาสตร์; สำนักปฏิบัติธรรม

Abstract

The research objectives were to 1) to study the concept of the development of the wisdom by way of Buddhist ethics, 2) to study the development of the wisdom

by way of Buddhist ethics of the meditation center in KhonKaen province, and 3) to an analytical study of the development of the wisdom by way of Buddhist ethics of the meditation centers in KhonKaen province.

The result of research found that: the development of the wisdom by way of Buddhist ethics must adhere to the principle of a threefold process to achieve the ultimate goal of life, by the start from the main precepts or regulations to be right speech, to be right action, and to be right livelihood. It is guided and directed the actions of assembly tasks to successfully achieve good. Then raised to the level of concentration or mental training process, to develop mental consciousness to be balance between body and mind, it is a process of advocating for getting things into your life away with high efficiency. And the last is the intellectual or cognitive processes, it is a way of training for the knowledge and wisdom, it has resulted in attitudes, beliefs, and values the right idea, it is a process that can develop high intelligence and self-control in the various conditions took the life as well.

The result of research of the development of the wisdom by way of Buddhist ethics of the meditation center in KhonKaen province found that all three meditation centers had taken the inside factor, that was a Buddhist ethics, it consists of the threefold through links with Noble Eightfold Path, that was the introduction to the Noble Eightfold Path, that was the practice to only three categories, that is a group of morality, a group concentration, and a group of wisdom, at the same time, the 3 meditation centers are also led the 4 foundation of mindfulness (Satipatthana 4) to a guideline to practice along with the threefold in order to allow the meditator to consider the emotions of consciousness, namely, contemplation of the body, contemplation of feeling, contemplation of mind and contemplation of mind-objects, with the thought of the idea to achieve to development of the wisdom at the level of reaching the truth of life. In addition, the three meditation centers have brought external factors as the suitable things, there are four main types: suitable abode, suitable food, suitable person, and suitable Dhamma. It was a framework for the development of the physical environment, which is appropriate, comfortable and conducive to the development of internal factors fully.

The result of development of the wisdom by way of Buddhist ethics of the meditation centers in KhonKaen province found that all three meditation centers used the

four foundations of mindfulness (Satipatthana 4) as a guide in the development of the wisdom to the monks novices and people, by focusing on the understanding of the tools of physical, mental, mind, and Dhammas (mindfulness of the body, mindfulness of feelings or sensations, mindfulness of mind or consciousness and mindfulness of Dhammas). The main effect of bringing the Satipatthana 4 to use in everyday life, found that: Knowingly making a state of emotion that comes with an external impact can be improved to be good, Knowingly making to understand the state of the real life, adherence to make things less, make turned himself in to learn more, can adapt itself to a changing world better, do not knowingly disturbed state of mind is not enslaved by temptation that will lead to a deterioration in life, know what to do and should not do, knowing what is right and wrong, Know as a way of avoiding deterioration, and behave in the principle of morality.

Keywords: Development of the Wisdom; Buddhist Ethics; Meditation Centers

1. บทนำ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไร้ขีดจำกัด ไร้กรอบ และวิถีทางแห่งความคิดที่ถูกต้อง ในยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร และโลกไร้พรมแดน เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทางวิทยาการสมัยใหม่ๆ การอุปโลกปโลก สิ่งเหล่านี้ ก็เป็นสิ่งที่หาได้ง่ายในสังคมยุคนี้มีจำหน่ายหรือมีให้บริการอยู่ทั่วทุกแห่ง ทั้งนี้ เพราะว่าภาวะทางสังคมยุคนี้อยู่ในโลกแห่งการแข่งขันกัน มนุษย์จึงมีชีวิตอยู่ในโลกแห่งการเร่งรีบกับหน้าที่การงาน จึงมักจะตกเป็นเหยื่อต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นโดยไม่รู้ตัว กล่าวคือคนในสังคมยุคนี้มีชีวิตคอยตอบสนองความต้องการแห่งโลกทุนนิยมแบบสุกเอาเผากิน ในการเสพบริโภคก็เป็นเพียงเพื่อตอบสนองอารมณ์ชั่วคราว ไม่ได้คิดถึงความสำคัญต่อการ

เสพบริโภคอย่างแท้จริง

ปัญหาข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมในการเสพบริโภคของผู้คนในยุคสมัยปัจจุบัน ขาดการพัฒนาปัญญาในการรับรู้ทางอายตนะ กล่าวคือ ขาดปัญญาในการพิจารณาญาณที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางปัญญาต่อการรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ หรือทางประสาทสัมผัส และประสาทสัมผัสของมนุษย์เรานี้ทางพุทธจริยศาสตร์ถือว่า เป็นปัจจัยหลักในการเสพบริโภคหรือรับรู้ความเป็นไปของโลก อันมี ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งเป็นช่องทางในการรับรู้ของมนุษย์ที่เรียกว่า ทวารหรืออายตนะ (Tipitaka 35/155/112) ทวารหรืออายตนะ ตามหลักพุทธธรรมถือว่าเป็นช่องทางที่ชีวิตจะเกี่ยวข้องกับโลกได้ เป็นแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ หรือทางรับรู้ (Phra Promkhunaporn, 2009 : 33-34) อันเป็น

บ่อเกิดแห่งความรู้ ความเข้าใจต่อลักษณะความเป็นไปของโลกทั้งฝ่ายรูปธรรม คือ สิ่งที่เป็นลักษณะทางกายภาพ เป็นวัตถุ และฝ่ายนามธรรม คือ อารมณ์ ความรู้สึก นึกคิด รัก โลภ โกรธ หลง ต่างๆ ดังนั้น เมื่อคนเราขาดการพัฒนาทักษะในการเสพบริโภคหรือขาดทักษะการรับรู้ทางอายตนะแล้ว จึงสะท้อนให้เห็นปัญหาของสังคมในลักษณะต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรับรู้ และเรียนรู้มาอย่างไม่ถูกต้องทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ในทางพุทธจริยศาสตร์เห็นว่า ปัจจุบันสังคมขาดการพัฒนาปัญญาในทางที่ถูกต้องดีงาม นั่นคือ มักจะเห็นผิดเป็นชอบ เน้นแต่พัฒนาทางวัตถุ แต่ขาดการพัฒนาทางจิตใจ ไม่ได้ส่งเสริมการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธจริยธรรม เพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาป้องกันให้กับตนเอง และสังคมอย่างแท้จริง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหันมาพิจารณาหาทางแก้ปัญหา โดยการเติมปัญญาที่ถูกต้องให้กับสังคม โดยการนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจของคนในสังคม โดยให้ยึดหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งหลักไตรสิกขานี้ถือว่าเป็นหลักในการแก้ปัญหาสังคมได้ดีที่สุด เพราะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมในการพัฒนาปัญญาทั้งในระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูงสุด นั่นคือสามารถสร้างคนธรรมดาให้เป็นมนุษยชน (ผู้มีศีล 5 และธรรม 5 คือ คนที่เป็นมนุษย์ ได้แก่ สัตว์ผู้มีจิตใจสูง) ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข (Aunchoban and Sirarotnanantha, 2017 : 1-15) สร้างมนุษยชน

ให้เป็นกัลยาณชน (ผู้มีคุณความดีขั้นสูง บางทีเรียกว่า “กัลยาณมิตร” หมายถึง ตั้งแต่พระพุทธเจ้า พระอริยเจ้า เป็นต้น) ดังนั้น การที่จะพัฒนาสังคมได้จะต้องเริ่มที่คน และการที่จะพัฒนาคนได้ก็ต้องเริ่มที่จิตใจ โดยการพัฒนาตรวจสอบจิตตนเองอยู่เสมอ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชากรผู้เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง จำนวน 52 รูป/คน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย เพศ การศึกษา และตำแหน่งงาน ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น เชิงพรรณนาวิเคราะห์ และส่วนที่ 4 แบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับผลที่ได้จากการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น มีลักษณะเป็นเชิงพรรณนาวิเคราะห์

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยเลือกจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ การเลือกแบบเจาะจง โดยใช้การเลือกจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 52 รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นกลุ่มของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง จำนวน 22 รูป/คน และกลุ่มที่ 2 เลือกแบบสุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มประชากรผู้เข้าร่วมอบรม/ปฏิบัติธรรม และทำกิจกรรมต่างๆ กับสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง ละ 10 รูป/คน

4. การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อ วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย เกี่ยวกับการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการ

สร้างแบบสัมภาษณ์ 2) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัย เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ 3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และที่ปรึกษางานวิจัยก่อนนำไปเก็บข้อมูล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย 2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัว และเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล 4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึก เทป จดบันทึก และการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้การแปรความ การตีความ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัยวิธี (Induction Method) โดยการนำเอาข้อมูลที่ได้ทั้งเอกสาร และภาคสนาม มาสรุปวิเคราะห์ เรียบเรียงเป็นเนื้อหางานวิจัยตามวัตถุประสงค์ ทั้ง 3 ข้อหลักนั้น แล้วนำมาเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์

7. ชั้นเรียบเรียงข้อมูล ในขั้นตอนสุดท้ายของงานวิจัยนี้ ดังนี้ 1) เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ 2) จัดระเบียบข้อมูลตามขั้นตอนก่อนหลังที่ได้มา และ 3) สรุป อภิปราย และเสนอแนะ

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์จะต้องปฏิบัติให้ไปตามกระบวนการของหลักไตรสิกขา เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต โดยเริ่มจากหลักศีลสิกขาหรือกระบวนการระเบียบปฏิบัติ (วินัย) เพื่อให้เกิดวาทะชอบ การกระทำชอบ และการประกอบอาชีพชอบเป็นแนวทางและกรอบที่กำกับการกระทำหรือการประกอบกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม จากนั้นก็ยกขึ้นสู่ระดับสมาธิสิกขาหรือกระบวนการฝึกอบรมจิตใจ เพื่อให้จิตมีการพัฒนาความสำนึกให้เกิดความสมดุลระหว่างกายและจิตเป็นกระบวนการเกื้อหนุนให้สิ่งที่รับเข้ามาในชีวิตดำเนินไปด้วยประสิทธิภาพสูงสุดและกระบวนการสุดท้าย คือ ปัญญาสิกขาหรือกระบวนการทางความรู้เป็นวิธีการอบรมศึกษา เพื่อให้เกิดวิชาความรู้และปัญญา ซึ่งจะยังส่งผลให้เกิดมีทัศนคติความเชื่อค่านิยมที่ถูกต้อง มีความดำริไตร่ตรองที่ชอบถือได้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาขั้นสูงสุดที่สามารถควบคุมตนเองและสถานะต่างๆ ที่กระทบเข้ามาสู่ชีวิตได้อย่างดีเยี่ยม

2. การพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัด

ขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่นทั้ง 3 แห่ง ได้นำปัจจัยภายในคือหลักพุทธจริยศาสตร์ ประกอบด้วย หลักไตรสิกขาที่เชื่อมโยงกับหลักอริยมรรค 8 นั่นคือการที่ไตรสิกขาเป็นหลักการปฏิบัติจากอริยมรรคไปกระจายออกสู่วิธีปฏิบัติ เพื่อฝึกฝนพัฒนาปัญญาอย่างสมดุล โดยแบ่งองค์รวมออกเป็น 3 หมวด คือ

1) หมวดแห่งศีล เป็นการพัฒนาด้านพฤติกรรมประกอบด้วย องค์ธรรม คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาวายามะ 2) หมวดแห่งสมาธิ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ประกอบด้วย องค์ธรรม คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ และ 3) หมวดแห่งปัญญา เป็นการพัฒนาด้านปัญญา ประกอบด้วย องค์ธรรม คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ ในขณะที่เดียวกัน สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่งนี้ยังได้นำหลักสติปัฏฐาน 4 มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติควบคู่ไปกับหลักไตรสิกขา เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้พิจารณาอารมณ์ของสติ ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม พิจารณาด้วยการรู้เท่าทันความคิด เพื่อให้เกิดการพัฒนาปัญญาในระดับเข้าถึงความจริงของชีวิต นอกจากนี้ สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่งยังได้นำปัจจัยภายนอก คือ หลักสัปปายะ 4 ได้แก่ อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธัมมสัปปายะ มาเป็นกรอบในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้มีความเหมาะสมสะดวกสบาย และเป็นสิ่งสนับสนุนให้เอื้อต่อการพัฒนาปัจจัยภายในได้อย่างเต็มที่

3. ผลการพัฒนาปัญญาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น ผลจากการที่สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง ได้นำปัจจัยภายใน คือ หลักพุทธ

ทั้งหลาย นอกจากนี้ยังพบว่า การเจริญปัญญา ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจิตเป็นสมาธิแน่น อยู่กับการทำหน้าที่นั้นๆ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก ไม่เลือนลอย มีสติทุกเมื่อ ทำให้การทำหน้าที่ หรือการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีสติ รู้เท่าทัน พฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ ไม่เปิดช่อง ให้สิ่งที่มากระทบทั้งภายใน และภายนอกได้เกิด พิษภัยต่อชีวิตและจิตใจได้เลย

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนา ปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติ ธรรมในจังหวัดขอนแก่น เป็นการศึกษาเพื่อนำหลัก พุทธจริยศาสตร์มาพัฒนาปัญญาในยุคแห่งการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไร้ขีดจำกัด ไร้กรอบ และวิถีทางแห่งความคิดที่ถูกต้อง ดังจะเห็นได้จาก การดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันเต็มไปด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกทางวิทยาการสมัยใหม่ฯ มากมาย เช่น มีการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร ที่ทันสมัย มีสิ่งอุปโภคบริโภคที่เกิดขึ้นใหม่ฯ ล่อความอยากของมนุษย์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็น ความเจริญทางวัตถุที่สร้างขึ้น มา เพื่อสนอง ความสะดวกสบายของมนุษย์จนเกินขอบเขต เมื่อเป็นเช่นนี้ คนในสังคมจึงมักตกเป็นเหยื่อ ต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของความเจริญทางวัตถุ เหล่านี้โดยไม่รู้ตัว นั่นคือ พฤติกรรมของคน ในสังคมปัจจุบันมีชีวิตที่คอยตอบสนองความ ต้องการโลกทุนนิยม และการเสพบริโภค สิ่งเหล่านี้ก็เป็นไปเพียงเพื่อสนองอารมณ์ชั่วคราว

ไม่ได้คิดคำนึงถึงความสำคัญของเสพบริโภค เท่าไหร่ นี่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของคน ในสังคม ขาดการพัฒนาปัญญาในทางที่ถูกต้อง เน้นแต่พัฒนาทางวัตถุ แต่ขาดการพัฒนาทางจิตใจ จึงทำให้ขาดสติสัมปชัญญะ ต่อสิ่งที่มาตอบสนอง ความต้องการเหล่านั้น ในทางพุทธจริยศาสตร์ เห็นว่า สังคมควรมีการพัฒนาปัญญาทางอายุตะ เพื่อเป็นภูมิป้องกันในการเสพบริโภคสิ่งต่างๆ ซึ่งตรงกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (Phra Dhammapadok, (P.A. Payutto), 1998) ที่กล่าว ไว้ในหนังสือ “ธรรมกับการพัฒนาชีวิต” ว่า “การพัฒนาในทางพุทธศาสนา คือ การพัฒนา อินทรีย์ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ซึ่งเป็น สิ่งที่ใช้สำหรับสัมพันธ์กับโลกภายนอก เป็นช่องทาง ที่เรสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับสภาพแวดล้อม ทางวัตถุ และทางธรรมชาติทั้งหมด การฝึกฝน พัฒนาอินทรีย์นั้นมีความหมายคลุมถึงการพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับสภาพแวดล้อมทั้งหมด ทั้งธรรมชาติ และวัตถุต่างๆ เนื่องจากการใช้ อินทรีย์ทั้งหลายนั่นเอง คนเราจึงสัมพันธ์กับ ธรรมชาติแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ เราใช้อินทรีย์ต่างๆ ไปสัมพันธ์กับโลกภายนอกให้ได้ ผลดี ก็ต้องพัฒนาอินทรีย์หรือพัฒนาความสัมพันธ์ ระหว่างเรากับธรรมชาติ การฝึกฝนพัฒนาอินทรีย์ มี 2 แ่ง คือ ฝึกฝนในแง่การใช้งาน และฝึกในแง่การ ทำความรู้จักเลือกรับเอาสิ่งที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์ เข้ามาแก่ชีวิต” เมื่อมีการฝึกฝนการใช้ปัญญา เป็นประจำก็จะทำให้มีสติสัมปชัญญะในการรับรู้ อารมณ์ต่อสิ่งที่มากระทบเหล่านั้นอย่างเท่าทัน” และการพัฒนา จะต้องเป็นไปตามหลักไตรสิกขา

โดยผ่านกระบวนการฝึกหัดอบรมฝึกฝนด้วยตนเอง และประเมิณผลสำเร็จด้วยตนเอง ซึ่งตรงกับสมน อมรวิวัฒน์ (Amonwiwat, 2001) ได้กล่าวถึง หลักไตรสิกขาในหนังสือ “หลักบูรณาการทางการ ศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม” ว่า การศึกษา ตามหลักไตรสิกขานั้น ต้องเป็นการฝึกหัดอบรมตน ด้วยตนเอง และประเมิณผลสำเร็จด้วยตนเอง แต่ไม่ได้ปิดกั้นคำแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตร ไตรสิกขาเป็นการฝึกหัดอบรมที่เป็นขั้นตอน สืบเนื่อง เริ่มจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เป็นการ พัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การฝึกหัดอบรมตามหลัก ไตรสิกขา มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยการ ที่ว่าบูรณานั้น เพราะทุกองค์ประกอบอันมีศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งครอบคลุมมรรคมงคลแปดนั้น มีลักษณะผสมผสานกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุล มีความสอดคล้องรองรับกัน ทั้งในด้านที่ต้องละเว้น และในด้านที่เจริญ ยากที่จะแยกออกมาโดดเดี่ยว และไม่สามารถจะตัดองค์ประกอบใดทิ้งได้ และที่ว่า ไตรสิกขาเป็นปัจจัยการนั้น เพราะศีล สมาธิ ปัญญาเป็นปัจจัยต่อเนื่องอิงอาศัยกัน โดยตลอดจะเริ่มที่ปัญญา ศีล หรือสมาธิก็ได้ ผู้ที่สนใจเรื่องไตรสิกขา ย่อมสามารถศึกษา รายละเอียด และนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษา ที่บูรณาการเป็นองค์รวมของหลักความรู้ วัตรปฏิบัติ และทบทวนผลของการปฏิบัติเป็นองค์รวม ของการพัฒนาตน พัฒนาชีวิต และพัฒนาสังคม มีความสมบูรณ์ทั้งรูปแบบ และการปฏิบัติให้ เกิดผล จึงถือได้ว่า หลักไตรสิกขาเป็นหลักการ ศึกษาที่สมบูรณ์เพื่อพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์แบบ”

ถ้าคนเราสามารถฝึกฝนพัฒนาปัญญาจนรู้ อย่างถ่องแท้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว เขาย่อมทำแต่ สิ่งที่ดีการมีชีวิตที่ดีตามแนวทางจริยศึกษา คือ การมีชีวิตอยู่ในวิถีแห่งการใช้เหตุผลปัญญา ในการแสวงหาความจริง ความดีและความงาม ส่วนปัญญาในทางพุทธจริยศาสตร์จะมุ่งสอนหรือนำทางไปสู่การดับทุกข์ทางจิตใจและมุ่งเน้นการ นำปัญญาไปใช้ในหน้าที่การงานในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชีวิตเป็นไปเพื่อความดับทุกข์ หรือดับปัญหา ต่างๆ ที่จะเกิดตามมาทางร่างกายและจิตใจ ให้รู้จัก ใคร่ครวญไตร่ตรองในหลักเหตุผลอย่างประจักษ์ชัด รู้จักจัดสรรหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และเป็นคนรู้จัก ใช้ความคิดอย่างถูกต้อง รู้จักกาลเทศะ ฉะนั้น ปัญญาในทางพุทธจริยศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่จะนำมา ซึ่งความเจริญในชีวิตทุกๆ มิติไม่ว่าจะเป็นทางโลก หรือทางธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เนื่องจากสำนักปฏิบัติธรรม ในจังหวัดขอนแก่นบางแห่ง เช่น สำนักปฏิบัติธรรม วัดโพธิ์บ้านโนนทัน มีทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ มาเข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ในแต่ละปี จึงควรมีการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร ภายในสำนักให้มีความรู้ และการใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อการเผยแผ่หลักพุทธธรรมให้มากกว่านี้

1.2 ควรมีการผลักดันให้สำนักปฏิบัติ ธรรมในจังหวัดขอนแก่น ที่มีความพร้อมในการ พัฒนาปัญญาทั้งแก่ชาวไทย และชาวต่างชาติ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมระดับนานาชาติประจำ

จังหวัดขอนแก่น

1.3 สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น มีจำนวนมากถึง 70 แห่งในปัจจุบัน ถึงแม้ส่วนมากจะเน้นการสอนตามแนวสติปัฏฐาน 4 เหมือนกัน แต่บางแห่งก็ขาดเอกภาพในการบริหารจัดการที่ดี จึงควรมีการประชุมหรือสัมมนา เพื่อให้รูปแบบการสอนเป็นไปในทางเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 วิเคราะห์ผลของการพัฒนาปัญญาชาวต่างชาติที่ปฏิบัติธรรมจังหวัดขอนแก่น
- 2.2 ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในจังหวัดขอนแก่น
- 2.3 ศึกษาผลการปฏิบัติธรรมเชิงประจักษ์ของผู้ปฏิบัติธรรมในจังหวัดขอนแก่น

References

- Aunchoban, W. and Sirarotnanantha, M. (2017). Development Explained The Meaning of "Five Precepts". *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 4(2), 1-15
- Amonviwat, S. (2001). *Principle of Education Integration of Buddhist Studies*. Nonthaburi : Sukhothaithammathirat University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1995). *Thail-Tipitaka, MahachulalongKorn rajvidyalaya Edition*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Phra Promkhunaporn (P.A. Payutto). (2009). *Revised and Expanded Buddhaddham*. 11 Edition. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Phra Dhammapidok (P.A. Payutto). (1998). *Dhamma and Life Development*. 3 Edition. Bangkok : Buddhaddham Foundation.

